

ישראל והודו: הערכה השוואתית של האסטרטגיה הצבאית למאבק בטרור

וינאי קאורה

ראש ממשלת הודו, נרנדרה מודי, השווה את תגובת ארצו לטרור הפקיסטני שבא לידי ביטוי במתקפה על כוחות הודיים באוּרִי, בחלק של קשמיר שנמצא בשליטת הודו, בספטמבר 2016, לפעולות התגמול והמנע שמבצעת ישראל מעבר לגבולותיה. אמירתו פתחה פתח לדיון מעמיק סביב השאלה האם נכון להודו לאמץ את האסטרטגיה הצבאית הישראלית. ההיסטוריה, התרבות הפוליטית והשיח על ביטחון לאומי שמאפיינים מדינה משפיעים מאוד על קובעי המדיניות ועל הציבור שמאחוריהם. לאור זאת, מאמר זה מבקש לטעון כי ההבדלים המהותיים בתפיסה האסטרטגית, בעמדה הדיפלומטית ובטקטיקות הצבאיות בין הודו לישראל יוצרים שוני בין שתי המדינות בגישות ובסדרי העדיפויות שמכתיבים את תגובתן לטרור. בנסיבות השונות שבהן פועלים הישראלים וההודים, אימוץ האסטרטגיות הישראליות למאבק בטרור יהיה מהלך בעייתי מאוד עבור הודו.

מילות מפתח: הודו, ישראל, ערבים, טרור, התקוממות, צבא־מדינה, צה"ל, צבא הודו, קשמיר, פלסטינים, ביטחון סייבר, גבולות

מבוא

ישראל הפכה למודל לחיקוי בקרב החוגים האסטרטגיים וחוגי האקדמיה בהודו מאז שראש ממשלת הודו השווה בין צבאות שתי המדינות. בדברים שנשא באירוע פומבי במדינת הימאצ'אל פראדש, באוקטובר 2016, השווה נרנדרה מודי בין הפעולה הממוקדת שביצע צבא הודו חודש קודם לכן בחלק של קשמיר שבשליטת פקיסטן, נגד טרוריסטים שחצו את קו השליטה (LoC) וערכו מתקפה על כוחות הודיים, ובין המדיניות הישראלית הדוגלת בפעולות צבאיות ממוקדות ובחיסולים.

ד"ר וינאי קאורה הוא פרופסור חבר במחלקה לעניינים בין־לאומיים ולימודי ביטחון ומתאם המרכז ללימודי שלום וסכסוכים באוניברסיטת סרדאר פאטל לענייני משטרה, ביטחון ומשפט פלילי, ג'דפור, רג'סטאן, הודו.

לדבריו, "גבורת הצבא ההודי היא נושא לשיחה ברחבי המדינה בימים אלה. בעבר שמענו כיצד ישראל פועלת בדרך זו. האומה היהודית רואה כיום שצבא הודו הוא בעל יכולות שאינן נופלות מאלו של כל צבא אחר".¹

נותר עדיין לראות אם ההשוואה שעשה מודי בדבריו אלה נועדה לאוזני תומכיו הפוליטיים, או שהעידה על שינוי בתפיסה האסטרטגית של הודו. אולם סימונה של ישראל כאידיאל של פעילות צבאית ממקם את הדברים בתוך הנרטיב הרחב יותר של האסטרטגיה הצבאית ההודית. דבריו של ראש הממשלה וההד שיעוררו מעלים כמה שאלות: האם להודו יש מבנה מוסדי ומנגנונים שניתן להשוות לסטנדרטים הישראליים? אם לא, האם הודו צריכה לשאוף לחקות אותם סטנדרטים?

החלטת עצרת האו"ם משנת 1947 לחלק את מה שהיה המנדט הבריטי על פלסטין לשתי מדינות – אחת יהודית והשנייה ערבית – הינה גורם מרכזי באי היציבות ובנפיצות הטבועים במזרח התיכון. למעשה, סוגיית פלסטין הייתה הראשונה שהעצרת הכללית של האו"ם נדרשה לפסוק בעניינה. לאחר שדחו את תוכנית החלוקה, הכריזו הערבים מלחמה על מדינת ישראל מיד עם הקמתה. המלחמה ב־1948 לא הצליחה להביא לפתרון הסכסוך, ומדינות ערב עברו למלחמת התשה נגד ישראל. שתי נקודות ציון היו למלחמה זאת – מערכת סיני ב־1956 ומלחמת ששת הימים ב־1967. ב־1956 הלאים נשיא מצרים נאצר את תעלת סואץ, מהלך שהוביל לפרוץ המלחמה באוקטובר 1956, שבה ניסתה ישראל לנצל לטובתה את הכעס הבריטי והצרפתי על הצעד הפתאומי והבלתי צפוי של נאצר.

המלחמה ב־1967 הייתה תוצאה של מאמץ משותף מצד רבות ממדינות ערב לחסל את המדינה היהודית, מאמץ שסוכל בזכות מתקפת מנע ישראלית מוצלחת. מלחמת ששת הימים שינתה באופן יסודי את החזות הטריטוריאלית, האסטרטגית והפסיכולוגית של המזרח התיכון, לאחר שישאל כבשה שטחים מסוריה, ירדן ומצרים. בעקבות אותה מלחמה השתנתה מטרות הערבים מחיסול המדינה היהודית לשחרור השטחים הכבושים.

במלחמת יום הכיפורים, ב־1973, יצאו מצרים וסוריה למתקפת פתע כדי לשוב ולהשתלט על השטחים שאיבדו. תחילה ספג הצבא הישראלי אבדות כבדות, אולם עד מהרה התהפכה המגמה והוא הדף את המצרים והסורים בחזרה אל מעבר לקווי הגבול המקוריים.

ב־1982 פלשה ישראל ללבנון במטרה לשים קץ לירי הארטילרי עליה מצד הארגון לשחרור פלסטין (אש"ף). למרות מהלך זה ומהלכים נוספים, כמו הסכמי השלום שחתמה ישראל עם מצרים (1979) ועם ירדן (1994) ותהליך השלום עם אש"ף (1993), הסכסוך הישראלי-ערבי נותר רחוק מפתרון. זאת ועוד, מאז סוף שנות

1 PTI, "PM Lauds Indian Army", *Hindu*, October 19, 2016.

השמונים של המאה העשרים התמודדה ישראל עם שתי התקוממויות עממיות ("אינתיפאדות") של הפלסטינים בגדה המערבית וברצועת עזה.

על רקע כל אלה, צה"ל צריך להיות ערוך לא רק למלחמה גדולה בין מדינות (כמו סוריה או איראן), אלא גם למאבק בטרור ולפעולות שנועדו לדכא התקוממויות. זאת, כשברקע מנהל ארגון חזבאללה – מיליציה לבנונית-שיעית קיצונית שזוכה לגיבוי מאיראן – פעולות גרילה נגד חיילים ואזרחים ישראלים לאורך גבול ישראל-לבנון, שב-2006 הביאו לפרוץ מלחמה בין שתי המדינות. את המתקפה שהובילה ישראל נגד חזבאללה בלבנון ב-2006 ניתן להגדיר כמקרה של אכיפת חוק וסדר מחוץ לגבולותיה.

התפיסה האסטרטגית

ביטחון, הישרדות וריבונות הם עיקרי התפיסה האסטרטגית של ישראל. אסטרטגים ישראלים פועלים על בסיס התחושה שהמדינה סובלת מפגיעות גיאואסטרטגיות. תפיסה אסטרטגית זאת הושפעה רבות מהיעדר עומק טריטוריאלי לישראל. ואכן, קשה לשכוח את השטח הקטן והצר שבו נלחמה ישראל ב-1948 (ירושלים לא נכללה בשטח של המדינה עד שהעיר חולקה בין ישראל לירדן בעקבות הפסקת האש של 1949). הניצחון הישראלי ב-1967 היה קו פרשת מים, שכן הוא הביא עמו את כיבוש הגדה המערבית, מזרח ירושלים, רמת הגולן, רצועת עזה וחצי האי סיני. אלה העניקו לישראל עומק אסטרטגי גדול לאין שיעור משהיה לה בעת הקמתה.² ניתן לטעון שאותו מחסור ראשוני בעומק טריטוריאלי מכתוב מאז את הצורך של ישראל לנהל את מלחמותיה מעבר לגבולותיה.

האיום הקיומי הוא זה שדחף גם לפיתוחה של תוכנית הגרעין הישראלית, כמו גם ההערכה שבמקרה של תבוסה צבאית במלחמה קונבנציונלית, האופציה הגרעינית תבוא לעזרתה. נשק גרעיני נחשב למדיניות הביטוח במקרה שישראל תעמוד מול מצב חירום מדיני וצבאי קיצוני, כגון אובדן היתרון הצבאי הקונבנציונלי או השגת נשק גרעיני על ידי מדינה ערבית. תוכנית הגרעין של ישראל מגלמת את העדפתה למקסם עוצמה וחופש פעולה.³ תפיסת ישראל את תוכנית הגרעין האיראנית כאיום קיומי צריכה להתפרש בהקשר זה.

מוראות השואה יצקו משמעות חדשה לציונות והותירו צלקות עמוקות על מדינת ישראל. השואה הייתה מאירועי רצח עם הגדולים בהיסטוריה המודרנית, והצורך בביטחון הפך למרכיב מהותי בדנ"א הישראלי. הדגש החזק המושם על

Greg Cashman and Leonard C. Robinson, *An Introduction to the Causes of War: 2*
Patterns of Interstate Conflict from World War I to Iraq (Plymouth: Rowman and
Littlefield, 2007).

Efraim Inbar, *Israel's National Security Issues and Challenges since the Yom Kippur 3*
War (New York: Routledge, 2008).

המחיר החריג שהעם היהודי שילם על מימוש זכותו הלאומית נובע מהשואה, שמשמשת הן כמקור והן כהצדקה לדוקטרינת הביטחון ההתקפית של ישראל. מכוח דוקטרינה זו הפציצו מטוסים ישראלים את הכור הגרעיני "אוסירק" שבעיראק ביוני 1981, וכן (על פי הפרסומים) את אתר הכור הגרעיני הסורי בספטמבר 2007. ההצדקה למלחמת לבנון של 1982 התבססה גם היא על לקחים מהשואה, כפי שנתפסו בעיניה של המנהיגות הישראלית אז.⁴

התכנון האסטרטגי של ישראל מיישם שלושה יעדים מרכזיים: הבטחת קיומה של המדינה; הגנה על שלמותה הטריטוריאלית; שמירה על יתרון מול אויביה מבחינת עוצמה. ישראל אכן קידמה משמעותית את עוצמתה היחסית כאשר הצליחה להרחיק מדינות ערביות מרכזיות מלחבור לקואליציות המבקשות לתקוף אותה. בנוסף, ישראל עמדה כמה וכמה פעמים בהצלחה במבחן המלחמה.

התפיסה האסטרטגית של הודו עוצבה גם היא על ידי גורמים גיאוגרפיים והיסטוריים, לצד המציאות הגיאופוליטית אתה היא התמודדה בתקופות שונות. מאז קבלת עצמאותה בשנת 1947, ועד סוף המאה העשרים, הגיבה הודו למצב הגיאופוליטי הגלובלי והאזורי בהתאם לתפיסות הביטחון שלה. השיח הביטחוני של הודו במהלך תקופה זו הושפע בעיקר מהמלחמה הקרה – עידן שבו איומים קיצוניים בדינמיקה של עולם דו־קוטבי היו המקור המרכזי לערעור הביטחון. בניגוד לכך, הנשק הגרעיני נתפס בהודו כמספק ערבות ביטחונית. עם זאת, המדיניות האסטרטגית של הודו לא מוסדה, ומנהיגים פוליטיים כריזמטיים, ובעיקר ג'והרלל נהרו ובתו אינדירה גנדי, היו אלה שקבעו את החזון האסטרטגי של המדינה. קץ המלחמה הקרה, והניסויים הגרעיניים של הודו ב־1998, שינו דרמטית הן את תפיסת הביטחון שלה והן את נקודת מבטה האסטרטגית.⁵

התפיסה האסטרטגית הנוכחית של הודו מעוצבת על פי אתגרים ושאיפות שרבים מהם ייחודיים למדי. הודו נמנית על המדינות הגדולות בעולם, הן מבחינה דמוגרפית והן מבחינה גיאוגרפית, והבסיס התעשייתי והטכנולוגי שלה הינו אדיר ממדים. בהיותה מדינת גרעין מוצהרת עם יכולות מרשימות בחלל, הודו משחקת בהכרח תפקיד חשוב, הן בזירה האזורית והן בזירה הבין־לאומית. הודו היא המנהיגה הטבעית של אזור דרום אסיה, שכן היא שולטת על כמעט שלושה רבעים מהטריטוריה והאוכלוסייה בו. גבולותיה, הכוללים יבשה וים, נהרות והרים, הם ארוכים וחדירים, ועובדה זו מקשה מאוד על ניהול יחסיה של הודו עם שכנותיה, בעיקר משום שהגבולות אתן לא נקבעו ולא סומנו באופן מלא.

4 Guy Ben-Porat and others, *Israel Since 1980* (New York: Cambridge University Press, 2008).

5 C. Raja Mohan, *Crossing the Rubicon: The Shaping of India's New Foreign Policy* (New Delhi: Viking, 2003).

הודו מצויה בסכסוך מתמשך עם שכנתה הקטנה ביותר, פקיסטן. שורש המחלוקת היה ונותר חבל קשמיר, שפקיסטן תובעת את זכותה עליו מנימוקים דתיים. מאז 1947 לחמו הודו ופקיסטן שלוש מלחמות גדולות ואחת קטנה יותר. בנוסף לכך, הודו נלחמת בטרור בכמה מאזורי המדינה, ובקשמיר היא מנהלת מלחמה אסימטרית. כניסת הנשק הגרעיני לארסנל של שתי היריבות העלתה את המחיר הפוטנציאלי של כל עימות ביניהן. במקביל, הודו ופקיסטן מעורבות בשיחות שלום מתסכלות, מקוטעות ובלתי יעילות, שנועדו להסדיר את המחלוקות ביניהן סביב הגבולות. יחסי הודו עם סין הם מקור נוסף של יריבות באזור.

האתגרים שכוחות חיצוניים כמו פקיסטן וסין מעמידים בפני הודו אולי אינם קיומיים, אך עדיין מאיימים. כל עוד הודו לא תגיע להבנות עם פקיסטן, לא ניתן להשיג שלום ויציבות בדרום אסיה. גם להתגברות חוסר היציבות והיעדר הביטחון באפגניסטן יש השלכות מרחיקות לכת על הודו. שיתוף פעולה בין-לאומי אפקטיבי בנושאי טרור הוא עדיין אתגר מרכזי עבורה. לעלייתם של שחקנים לא מדינתיים אלימים הפועלים נגד הודו הייתה השפעה חמורה על ביטחונה הלאומי. בנוסף לכך, האיומים הפנימיים, המוצאים ביטוי באלימות חברתית וקהילתית, הינם קשים ומעוררי דאגה.

סקטיקות צבאיות

המצב הביטחוני בישראל אינו יציב: היא מוקפת בישויות מדינתיות ולא מדינתיות, אתן היא נלחמת מאז הקמתה ב־1948. עימותים אלה כללו את מלחמת העצמאות ב־1948, מלחמת סיני ב־1956, מלחמת ששת הימים ב־1967, מלחמת ההתשה מול מצרים בשנים 1968–1970, מלחמת יום הכיפורים ב־1973, מלחמת לבנון הראשונה ב־1982, האינתיפאדה הראשונה בשנים 1987–1993, האינתיפאדה השנייה ("אינתיפאדת אל־אקצא") בשנים 2000–2005, מלחמת לבנון השנייה ב־2006, והמלחמה האחרונה ברצועת עזה ב־2014 המכונה גם מבצע "צוק איתן". איראן, שאינה חולקת גבול עם ישראל, התבטאה גם היא בתוקפנות גלויה כלפיה. בכול הנוגע ליריבים לא מדינתיים, ישראל עומדת בפני איומים מצד חמאס ברצועת עזה ופת"ח בגדה המערבית, וכן מצד חזבאללה, הממשיך להוות איום מכיוון לבנון. העדיפות הראשונה של צה"ל היא להגן על ריבונותה של ישראל ועל שלמותה הטריטוריאלית. ישראל הגיבה לאיומים מצד אויביה באמצעות בניית צבא שנושען על העיקרון של איכות על פני כמות. היא משקיעה רבות בנשק מתקדם, מגייסת את כוחותיה המזוינים לשירות חובה, ומאמנת כוח מילואים המורכב מחלק משמעותי מאוכלוסיית המדינה. התכונה הבולטת ביותר של הצבא הישראלי, המבדלת אותו ממרבית הצבאות הלאומיים האחרים, היא השפעתו העצומה על המבנה החברתי של המדינה.

יש שני ממדים למבצעים הצבאיים של ישראל. הראשון הוא פעולה חשאית שנועדה לסכל מתקפות טרור ולהרתיע מפני ביצוע התקפות על אזרחים ישראלים; השני הוא שורה של מלחמות ומבצעים צבאיים גלויים. כאמור, ישראל מנהלת עימותים צבאיים ישירים מזה עשרות שנים. ביצועי צה"ל נגד אויבים מבחוץ, דוגמת מצרים וסוריה, היו מרשימים במיוחד. השמדת חיל האוויר המצרי עם פתיחתה של מלחמת ששת הימים ב-1967 הייתה מהלך מזהיר שהיטה את הכף לרעת הערבים. היכולת של ישראל לספוג את ההלם של מתקפת יום הכיפורים ב-1973, ואף להפוך את הקערה על פיה באמצעות מתקפות נגד בסיני ומעבר לתעלת סואץ וכן ברמת הגולן, מעידה על כושר צבאי רב.

אחרי שנים של התאמה לאתגרים שהציבו האינתיפאדות, הפך צה"ל לפשיר מאוד לתת מענה גם למה שהוא מכנה "עימותים בעצימות נמוכה". יחד עם זאת, ישראל מצאה עצמה מתקשה להילחם במה שהאסטרטגים שלה מכנים "עימותים בעצימות גבוהה", כמו זה שהיה בלבנון ב-2006. הניסיון הישראלי בלבנון מוכיח שקרב אינטנסיבי נובע לא בהכרח מסדר הגודל של היריב, אלא מאתגרי האיכות שמציבים יריבים היברידיים. הניסיון הביא את ישראל לכוון מחדש חלקים גדולים מההכשרה הצבאית לעבר תחום העימותים בעצימות גבוהה, ובהצלחה רבה מבעבר.⁶ הודו כיוונה את האסטרטגיה הצבאית שלה בראש ובראשונה לניהול מלחמות בין מדינות בעזרת ארסנל נשק קונבנציונלי וגרעיני גם יחד. יריבתה העיקרית פקיסטן מיקדה את האסטרטגיה הצבאית שלה באופן בלעדי בניהול מלחמה נגד הודו. המדיניות ההודית מורכבת יותר, שכן היא מתמקדת במלחמות בין מדינות, אך תוך שימת דגש על הכלה של התקוממויות מקומיות ומלחמות בקנה מידה קטן בגבולות. הניסיון האחרון של הצבא ההודי בקשמיר אינו מספק עדות של ממש לכך שהוא זנח את אסטרטגיית העימות בין מדינות.⁷ הדבר אף מוצא ביטוי בדבריו של ראג'ש רג'ופאלן, שכתב כי "הצבא ההודי הצליח להתאים עצמו למאבק בהתקוממות רק עד גבול מסוים, והמגבלה העיקרית שלו היא ההטיה החזקה הקיימת בדוקטרינה שלו לכיוון מלחמה קונבנציונלית".⁸

העימות והמחלוקת שאופפות את דוקטרינת המלחמה של הודו, המכונה "Cold Start", הן תזכורת ברורה לכך שהודו ניצבת מול פערים ענקיים בין שאיפותיה הבאות לידי ביטוי בדוקטרינה, ובין יכולותיה בפועל. דוקטרינת "Cold Start"

David E. Johnson and others, eds., *Preparing and Training for the Full Spectrum of Military Challenges: Insights from the Experiences of China, France, the United Kingdom, India and Israel* (Santa Monica: RAND, 2009), pp. xx, xxvi.

Norrin M. Ripsman and T. V. Paul, *Globalization and the National Security State* (New York: Oxford University Press, 2010), p. 126.

Rajesh Rajagopalan, *Fighting Like a Guerrilla: The Indian Army and Counterinsurgency* (New Delhi: Routledge, 2008), p. 29.

שמה דגש על גיוס מהיר ויעדים טריטוריאליים מוגבלים, ונועדה ביסודה לתקוף ולהשמיד כוחות של צבא פקיסטן ב"מכות עונשין", כפעולות תגמול על מתקפות טרור נגד הודו. כל זאת, מבלי להגיע להסלמה קונבנציונלית או גרעינית רחבה יותר. הרמטכ"ל החדש של צבא הודו, הגנרל בפיין קאוןאט, התייחס לקיומה של דוקטרינה זו בראיון שנתן לאחרונה,⁹ אך אחרים בהודו אמרו כי "אין עדיין כל הוכחה לכך שלהודו יש את היכולות הדרושות כדי ליישם מהלך שדומה במשהו ל"Cold Start"¹⁰.

הערכה השוואתית

הודים רבים ציינו בהזדמנויות שונות שכאשר מדובר בבעיות הקשורות לפעולות צבאיות, הודו יכולה להתייחס לישראל כמודל. שתי המדינות מתמודדות עם סביבות אסטרטגיות המחייבות קיומם של צבאות שיהיו ערוכים לעמוד מול שילוב של איומים פנימיים עם איומים חיצוניים. איומים כאלה תובעים קיומם של צבאות מאומנים, מאורגנים ומצוידים לפעולות בעצימות נמוכה וקונבנציונלית גם יחד. התאמת הצבאות לעימות בעצימות נמוכה או למלחמות בקנה מידה קטן הייתה תהליך הדרגתי, שכן דינמיקות ארגוניות מושכות להעדיף התכוננות למלחמה קונבנציונלית. למרות זאת, שני הצבאות עשו מאמץ בכמה תחומים להסתגל למצב החדש, עם רמות שונות של הצלחה.

העובדה שישראל חייבת להכין את צבאה למגוון של איומים, הופכת אותה למקור הטוב ביותר להשוואה עבור הודו. כפי שהצבא ההודי למד מהניסיון בקשמיר ובצפון-מזרח הודו, גורמים לא מדינתיים אלימים, למרות היותם מתויגים כאיומים בעצימות נמוכה, עלולים להיות קשים מאוד להתמודדות. בנוסף לאיומים בעצימות נמוכה, צבא הודו חייב להיות מוכן להתמודד עם יריבים מדינתיים החמושים בנשק גרעיני. לכן, הניסיון העדכני של ישראל בהתמודדות עם ההתקוממות בשטחים הפלסטיניים ועם מיליציות חמושות היטב בלבנון, במקביל לשמירת רמת המוכנות לפעולות נגד איראן וסוריה, יכולים לשמש כמודל יעיל לצבא ההודי.

ברמת המאקרו, צבא הודו יכול ללמוד מהשיטות הישראליות לשמירה על ביטחון האזרחים. אולם כאשר הדברים אמורים בסוגיות ספציפיות, הניסיון הישראלי עשוי להיות לא רלוונטי במה שנוגע לחיזוק הסביבה הביטחונית של הודו. להלן הגורמים שכדאי לזכור בעת שעורכים השוואה בין הפעולות והמבצעים של שני הצבאות.

General Bipin Rawat, interview by Sandeep Unnithan, "We Will Go Across Again", *India Today*, January 16, 2017.

Vipin Narang and Walter C. Ladwig III, "Taking 'Cold Start' Out of the Freezer?", *Hindu*, January 11, 2017.

אסטרטגיה התקפית מול אסטרטגיה הגנתית

התנהגות הצבא הישראלי מונעת בחלקה משיקולים הקשורים בעימותים צבאיים ארוכים, ובחלקה משיקולי המגבלות הדמוגרפיות והגיאוגרפיות של ישראל. כתוצאה מכך, צה"ל פיתח דוקטרינה צבאית הדוגלת בלחימה מחוץ לגבולותיה של מדינת ישראל. במילים אחרות, ההגנה הלאומית של ישראל היא התקפית, כאשר מתקפות מנע הן גורם מרכזי באסטרטגיה הצבאית שלה. בניגוד לכך, גישתה הצבאית של הודו היא בעיקר הגנתית. למרות שתוכניותיה הצבאיות כללו פעולות התקפיות נגד פקיסטן, היה קשה להוציא תוכניות אלו לפועל. אפילו כאשר הייתה עדות מספקת לכך שפיגועי הטרור נגד הפרלמנט ההודי ב-2001, במומביי ב-2008 ובבסיס האווירי בפטנקוט ב-2016 נהגו ותוכננו על ידי טרוריסטים מפקיסטן, ממשלת הודו לא נקטה פעולות עונשין נגדה.

שטחה של ישראל ואוכלוסייתה מהווים פחות מאחוז אחד מאלה של הודו. ישראל ניהלה מלחמות עם כל שכנותיה, ויחסיה אתן היו מתוחים עקב סכסוכים טריטוריאליים. זאת ועוד, ישראל לא רק חסרה עומק אסטרטגי, אלא גם חווה תחושת אמת של חוסר ביטחון גיאופוליטי. סיבות אלו חשובות מספיק כדי לגרום לה לשאוף שקו ההגנה שלה יהיה מעבר לגבולותיה, ובכלל זה מעבר לים או בתוך טריטוריות זרות. לעומת זאת, להודו יש עומק אסטרטגי מספיק נגד יריבותיה. לאחר המתקפות הכיורוגיות האחרונות של הצבא ההודי לאורך קו השליטה, אמר ראש הממשלה מודי כי "הודו לא תקפה אף אחד. אין לה כל רצון להשתלט על שטח כלשהו".¹¹

מנהיגים ישראלים נוטים להזהיר בפומבי את שכנותיה של ישראל מפני פעולה צבאית – איום שלעיתים קרובות מגובה בפעולות של ממש. האמינות לגבי נחישותה של ישראל להשתמש בכוחה הצבאי גדלה במידה ניכרת לאחר שמנחם בגין עלה לשלטון ב-1977. יש לשער שהדימוי הניצי שלו בעולם הגביר את ההרתעה הישראלית. בגין הראה מוכנות רבה יותר מקודמיו להשתמש בכוח כדי להשיג מטרות פוליטיות מעבר לגבולות ישראל.¹² ראש הממשלה הנוכחי, נתניהו, שהיה מבקר קולני של העמדות ה"יוניות" של קודמיו, נהנה גם הוא ממוניטין של מפעיל יד קשה, במיוחד נגד חמאס וחזבאללה. לעומת זאת, ראש ממשלת הודו, מודי, עדיין לא רכש דימוי ניצי, על אף מה שנראה כתפיסה נוקשה ועמדה פומבית אגרסיבית שלו. מודי גם טרם הציג את המקבילה ל"דוקטרינת בגין", הגורסת שישראל תפעל נגד כל איום על קיומה.

¹¹ "India has Never Attacked or Been Hungry for Territory, only Fought for Others: PM Modi", *Indian Express*, October 3, 2016.

¹² Inbar, *Israel's National Security Issues and Challenges since the Yom Kippur War*, 12 p. 16.

מערכת היחסים בין הצבא למדינה

מערכת יחסים סימביוטית קיימת בין אזרחי ישראל לצה"ל, כאשר הצבא מתפקד ככוח מאחד של כלל החברה הישראלית. תמימות דעים כמעט מלאה שוררת בקרב החוקרים, לפיה צה"ל ממלא תפקיד מרכזי, אם לא דומיננטי, בעיצוב המדיניות הביטחונית של ישראל. על אף שהצבא הישראלי כפוף על פי חוק למנהיגות הפוליטית של המדינה, הוא שותף שווה מעמד בתהליך הביטחוני ובקבלת החלטות גם בנושאי חוץ. ייחודה של מערכת היחסים האזרחית-צבאית הישראלית מתבטא בכך שהצבא, "המעורב עמוקות בתהליך המדיני, משפיע הן על הדרג המדיני והן על הציבור, בזכות ידיעותיו וטיעונו המשכנעים, ועדיין מציית לדרג המדיני".¹³ התפיסה של "אומה מגויסת" או "צבא העם" מקורה במדיניות הגיוס הכמעט גורפת של ישראל, אשר גובשה ויושמה בשל הנחיתות המספרית שלה ביחס לשכנותיה הערביות. מדיניות זו מטפחת קשר חזק בין החברה לצבא. במהלך שירות החובה לומדים כל הישראלים לחיות יחד ולחלוק מטרה משותפת של הגנה על מולדתם. גם לאחר חזרתם לחיים האזרחיים, הם ממשיכים להישאר "חיילים בחופשה של 11 חודשים בשנה", כפי שאמר פעם יגאל ידן, הרמטכ"ל השני של ישראל.¹⁴ אחד החוקרים ציין באופן ביקורתי כי "ישראל היא לא מדינה שיש לה צבא, אלא דוגמה מובילה לחברה מונעת צבאית, המגייסת לעצמה דימוי של מדינה".¹⁵ בשל הדומיננטיות של הממסד הצבאי בישראל, קשה לעשות הבחנה מוחלטת בין מנהיגים אזרחיים לצבאיים. מפקדים צבאיים, בין שפרשו מצה"ל ובין שנמצאים בשירות פעיל, ממשיכים להשפיע על היבטים שונים בפוליטיקה, בחברה, בכלכלה ובתרבות בישראל. עם סיום הקריירה הצבאית שלהם, מפקדים כאלה פונים לעתים קרובות לקריירה שנייה במגזר האזרחי. אין זה מקרה שישחק רבין, אהוד ברק ואריאל שרון, כולם מפקדי צבא בכירים בעברם, טיפסו עד לראשות הממשלה. באופן פרדוקסלי, העליונות של הממסד הביטחוני הישראלי הקלה פעמים רבות על גנרלים בצבא ובכירים בשירותים החשאיים של ישראל לקרוא תגר על המדיניות הנוקשה והקשה של כמה ראשי ממשלה. ראש הממשלה נתניהו נוהג להמעיט בחשיבות עמדותיהם של ראשי מערכת הביטחון שהפגינו ביקורת כלפי מספר מרכיבים במדיניותו, ומינויו של אביגדור ליברמן לשר הביטחון במאי 2016 נתפס כמהלך של ראש הממשלה נגד מערכת זאת. ליברמן הנוקשה ידוע בביקורת

Kobi Michael, "The Dilemma behind the Classical Dilemma of Civil-Military Relations: 13 The 'Discourse Space' Model and the Israeli Case during the Oslo Process", *Armed Forces and Society* 33, no. 4 (2007): 518-546.

Ahron Bregman, *Israel's Wars: A History since 1947* (New York: Routledge, 2000), 14 pp. 46-47.

David Theo Goldberg, *The Threat of Race: Reflections on Racial Neoliberalism* 15 (Victoria: Wiley-Blackwell, 2009), p. 137.

החריפה שלו על התנהגות הצבא הישראלי, וכמי שקרא תמיד לצעדים תקיפים נגד הפלסטינים.¹⁶

מאז מינויו של משה דיין לשר הביטחון ב־1967, מונו לשרי ביטחון בישראל פוליטיקאים בעלי רקע ביטחוני משמעותי. החריגים לכך היו מנחם בגין (1980–1981), עמיר פרץ (2006–2007), וכיום אביגדור ליברמן. עם זאת, אין לראות במינויו של ליברמן, שעשוי להיות תופעה זמנית בלבד, אות לסיום תפקידו הדומיננטי של הממסד הצבאי בתהליך המדיני בישראל.

לעומת ישראל, המסגרת האזרחית-צבאית של הודו מוטה במידה רבה לטובת ההנהגה האזרחית. הצבא ההודי נרתע מלהשתתף בתהליך המדיני ומבודד מהחברה האזרחית. הביורוקרטיה האזרחית של הודו שולטת כמעט לחלוטין בתהליכים הביטחוניים ובתפקידים הבכירים במנגנוני הביטחון הלאומי, והמנהיגות הצבאית ההודית אינה חושפת בדרך כלל את חילוקי הדעות שלה עם המנהיגות האזרחית בפני התקשורת והציבור.

קווי המתאר של הממשק צבא-מדינה בהודו העצמאית נוצרו בתקופת כהונתו של ראש הממשלה נהרו, כאשר שר ההגנה השנוי במחלוקת שלו, קרישנה מנון, יזם כמה שינויים ארגוניים שהצבא התנגד להם בתוקף. טיפולה של המנהיגות הפוליטית ההודית בתכנון המבצעי של המלחמה הכושלת עם סין ב־1962 הוביל למסקנה שיש להשאיר את הנושאים המבצעיים לשיקול דעתו של הצבא. מאז התקבעה מסורת, לפיה הנחיות מבצעיות כלליות מגיעות מההנהגה הפוליטית, ואילו תכנון הפעולות בפועל נותר בידי ההנהגה הצבאית.¹⁷ כך, למשל, הצבא ההודי המשיך להשתמש בזכות הווטו שלו בסוגיות מבצעיות, כגון בשאלת הנסיגה מקרחון סיאצ'ן ובכוונה לבטל את חוק הסמכויות המיוחדות של הכוחות המזוינים (AFSPA) באזורים מסוימים השנויים במחלוקת.

מפקדי צבא בדימוס מונו אמנם כשגרירים וכמושלי מדינות בהודו, אך שלא כמו בישראל, כניסתם לפוליטיקה היא נדירה, וכשהם עושים זאת, הם לא ממלאים תפקיד משמעותי בה. מפקד הצבא לשעבר, גנרל סינג, נבחר לפרלמנט ב־2014. הייתה זו הפעם השנייה בלבד שמפקד צבא בדימוס נכנס לפרלמנט מאז מינויו של גנרל שנקר רויצ'ודהרי. יתר על כן, גנרל סינג מכהן כיום בתפקיד שר זוטור בממשלה ולא כשר במשרד הביטחון.

Isabel Kershner, "Naming of Israeli Defense Minister Augments Netanyahu's Alliance", *New York Times*, May 25, 2016.

Harsh V. Pant, "Indian Strategic Culture: The Debate and its Consequences", in *Handbook of India's International Relations*, ed. David Scott (London: Routledge, 2011).

יש כיום בהודו דרישות גוברות לתת לצבא תפקיד בולט בקבלת החלטות הקשורות בביטחון הלאומי. אלה המצדדים במתן תפקיד רחב יותר לצבא ההודי מותחים ביקורת חריפה על יחסי צבא-מדינה בהודו ועל היעדר יוזמה לרפורמה בתהליכי הרכש הצבאי. בהקשר זה גם נטען כי הדמוקרטיה ההודית הצליחה ליצור מערכת המאפשרת פיקוח אזרחי חזק על הצבא, אך שיטה זו השפיעה לרעה על איכות קבלת ההחלטות האסטרטגיות במדינה.¹⁸

הסביבה הדיפלומטית

ישראל ויריבותיה במזרח התיכון מחליפות ביניהן מסרים רק לעתים רחוקות, שכן לישראל יחסים דיפלומטיים רק עם שתיים משכנותיה – ירדן ומצרים. לישראל אין יחסים דיפלומטיים עם סוריה, ערב הסעודית, איחוד האמירויות הערביות, קטר, עיראק או מעצמות אזוריות מרכזיות אחרות, כולל כמובן איראן, ויחסיה עם מדינות אלו מאופיינים בעוינות ארוכת שנים. כך, למשל, ישראל איימה לא פעם בתקיפה אווירית על איראן – איום שמבטא בברור את החיפוש הבלתי פוסק שלה אחר ביטחון. לעומת זאת, הודו שמרה תמיד על קשרים דיפלומטיים רשמיים עם יריבותיה – פקיסטן וסין – ואפילו במהלך עימותים צבאיים לא גירשה את שגריריהן. גם בעקבות מלחמת הודו-סין ב-1962, הודו צמצמה את נוכחותה הדיפלומטית בבייג'ין אך לא ניתקה את קשריה עם סין. ההנהגה ההודית חייבת להתחשב בתמונה הכוללת של מדיניות החוץ של המדינה לפני שהיא מחליטה על פעולת ענישה נגד ישויות מדינתיות או לא מדינתיות הפועלות בגבולותיה.

ישראל היא המדינה בעלת היכולת הגרעינית החשובה ביותר במזרח התיכון ההפכף. האסטרטגים הצבאיים הישראלים מודעים לכך שהפשיטות של ישראל מעבר לגבול או מתקפות המנע של צה"ל בשטחים הפלסטיניים, בלבנון או בסוריה, לא יגררו תגובה צבאית חזקה יותר או התקפה גרעינית עליה. הנזק המרבי שיכול להיגרם לישראל הוא ממתקפות גרילה וירי רקטות של חזבאללה וחמאס. אסימטריה כזו מעניקה לצה"ל שסתום ביטחון משמעותי. בניגוד לכך, להודו יש שתי שכנות גרעיניות, ולפיכך אין זה אפשרי או רצוי לה להעתיק את שיטות הפעולה הפרובוקטיביות של ישראל כלפי שכנותיה.

למדיניותה של הודו כלפי שכנותיה יש השפעה רבה על מצבה הפנימי, במיוחד במחוזות הסמוכים לגבולות: מתחים אקראיים בסרי לנקה פוגעים במדינת טמיל נאדו שבדרום הודו, שיש לה קשרים אתניים קרובים עם הטמילים של סרי לנקה. שיקולים פוליטיים בטמיל נאדו השפיעו על המדיניות של הודו כלפי הסכסוך האתני בסרי לנקה, כפי שניתן לראות מהתערבותה הצבאית שם. מצב זה נכון

Stephen P. Cohen and Sunil Dasgupta, *Arming Without Aiming: India's Military Modernization* (Washington, DC: Brookings Institution, 2010).

גם לגבי מדיניותה של הודו בבנגלדש, שבה ניתן לזהות בברור השפעה מקומית חזקה של בנגל המערבית. אפילו מדיניותה של הודו כלפי פקיסטן אינה עומדת בפני עצמה, אלא מושפעת מהתפתחויות פוליטיות בקשמיר. מדיניותה של הודו כלפי שכנותיה מעוצבת, אפוא, בעיקר על ידי הדינמיקה הפוליטית הפנימית ולא על ידי שיקולים של מדיניות החוץ. בניגוד לכך, מדיניות החוץ של ישראל לא מוגבלת על ידי שיקולים דומים.

עוצמה צבאית יחסית

ישראל ממשיכה להיות בעלת יתרון מכריע על שכנותיה הערביות מבחינת איכות כלי הנשק וכוח האדם שלה. מלבד הנשק המתוחכם, לישראל יתרונות פסיכולוגיים ואסטרטגיים מובהקים על פני יריביה. לעומת זאת, להודו יש אמנם יתרון צבאי מסוים על פקיסטן, אך לא יתרונות אסטרטגיים ופסיכולוגיים מכריעים. יתר על כן, להודו אין שום יתרון על פני סין. אף על פי שהודו חיזקה את יכולותיה ההתקפיות והיא רוכשת יכולות הקרנת עוצמה חדשות, אין לה מתקני ייצור ביטחוניים מקומיים אמינים.

הצבא הישראלי תיקן את רוב הליקויים שנחשפו במלחמת 1973, ולאחר מכן הצליח להשיג כמה הישגים ראויים לציון. הפעולה המיוחדת המפורסמת ביותר שלו בוצעה ביולי 1976, כאשר סיירת מטכ"ל חילצה את הנוסעים הישראלים שהוחזקו כבני ערובה בשדה התעופה אנטבה שבאוגנדה, לאחר שמטוסם נחטף בידי מחבלים פלסטינים. השמדת הכור הגרעיני העיראקי ביוני 1981 היא דוגמה נוספת למבצע ישראלי מיוחד שהושלם בהצלחה. על אף הגינויים בזירה הבין-לאומית, מכת המנע על הכור נטרלה למעשה את תוכנית הנשק הגרעיני של סדאם חוסיין. הצלחות חוזרות ונשנות אלו אישרו את עליונותה הצבאית של ישראל מעבר לגבולותיה. לעומת אלו, "התקיפות הכירורגיות" שהודו ביצעה לאחרונה לאורך קו השליטה שלה בקשמיר הן מההישגים הבולטים הבודדים של הצבא ההודי מעבר לגבולות המדינה. צבא הודו ממשיך לגייס יכולות הגנה להגברת ההרתעה, אך ההנהגה המדינית ההודית לא הצליחה עד כה להפגין את הרצון הפוליטי הנחוץ כדי להתגבר על השיתוק המדיני בתחום הביטחון. "סנונית אחת אינה מברשת את בוא האביב", ולצבא ההודי יידרש עוד זמן כדי לפתח יכולות מבצעיות מעבר לגבול.

אף דיון על עוצמתו של הצבא הישראלי לא יהיה שלם מבלי להתייחס לתפקיד שממלאת בו ארצות הברית. ישראל רואה בארצות הברית את התומכת ובעלת הברית העיקרית שלה, וארצות הברית מצדה רואה בישראל שותפה אזורית חיונית. האינטרסים המשותפים לשתי המדינות גדולים בהרבה מההבדלים ביניהן. כתוצאה מכך, ארצות הברית מספקת לישראל את הנשק העדכני ביותר שלה,

ואילו ישראל מגייסת את יכולתה לחדשנות במדע ובטכנולוגיה לשם ייצור אמצעי לחימה חדשים. במהלך העשורים האחרונים הפכה ישראל ליצואנית מובילה של ציוד ביטחוני והתברגה לצמרת עשרת יצואני הנשק המובילים בשוק העולמי. מגמות אלו מסבירות היטב את הסיבות לעוצמתו של צה"ל. בהשוואה לכך, להודו אין גישה לציוד הצבאי המשוכלל ביותר ולא תמיכה דיפלומטית ממעצמת העל המובילה בעולם, שהיא קריטית בכול פעולה צבאית.

מנגנונים משפטיים למאבק בטרור

ארגוני המשטרה, המודיעין והצבא תורמים כולם למאמצי המאבק בטרור של הודו. המקבילה ההודית למשרד לביטחון הפנים בישראל הוא משרד הפנים, שמפקח על המשטרה הלאומית, על מודיעין הפנים ועל הכוחות הצבאיים למחצה. החקיקה העיקרית העוסקת בטרור בהודו הוא החוק למניעת פעולות בלתי חוקיות (Unlawful Activities Prevention Act – UAPA). לצד זאת קיימים בכמה מחוזות בהודו, כגון מְהָרָשְטְרָה וקָאֶרְנָטָקָה, חוקים המשמשים להעמדה לדין של חשודים בטרור. החוק ההודי הראשון למניעת טרור (TADA – Terrorist and Disruptive Prevention of Terrorism) פג בשנת 1995,¹⁹ והחוק למניעת טרור (Activities Act – POTA) שהחליף אותו בוטל ב-2004, לאחר טענות על שימוש לרעה באופן היישום שלו. בהמשך הוכנס תיקון לחוק הנוכחי המשמש למניעת טרור (UAPA). החוקים ההודיים השונים נגד טרור לא הצליחו לספק את התוצאות הרצויות. היו גם טענות על כך שחוקים אלה נוסחו כך שייגנו או לחילופין יפגעו בקהילות או בקבוצות דתיות מסוימות. "ועדת הרפורמות האדמיניסטרטיביות" (ARC) השנייה של הודו קבעה בדוח שלה מ-2008 כי "יש צורך לגבש מסגרת משפטית מקיפה ויעילה לטיפול בכול היבטי הטרור. החוק צריך לכלול אמצעים נאותים שימנעו שימוש לרעה בו".²⁰

אחד הליקויים העיקריים בגישה המוסדית של הודו למאבק בטרור הוא הפער העמוק בין האופן שבו הממשלה הפדרלית תופסת את הנושא ובין האופן בו עושים זאת ממשלי המדינות. זו הסיבה שההצעה להקים את "המרכז הלאומי ללוחמה

"The Terrorist and Disruptive Activities (Prevention) Act, 1987", *South Asia Terrorism Portal*, <http://www.satp.org/satporgtp/countries/india/document/actandordinances/TADA.HTM#7A>.

"Dealing with Terrorism: Legal Framework", Government of India, Second Administrative Reforms Commission, ch. 4, in *Combating Terrorism, Protecting by Righteousness, Report no. 8*, http://arc.gov.in/8threport/ARC_8thReport_Ch4.pdf.

בטרור" לא זכתה להצלחה. כמה מממשלות המדינות בהודו הטילו וטו על הקמת המרכז, בטענה שהוא יערער את המבנה הפדרלי של החוקה ההודית.²¹ מזה זמן רב מורגש צורך להוציא את תפקידי ביטחון הפנים ממשרד הפנים ההודי ולהעבירם למשרד נפרד, כמו המשרד לביטחון הפנים בישראל או המשרד לביטחון המולדת בארצות הברית, אך אף מהלך לא ננקט בכיוון זה עד כה. "הסוכנות הלאומית לחקירות", שהוקמה לאחר הפיגועים במומביי ב-2008, סובלת גם היא ממחסור בסמכויות.

למרות שגם הודו וגם ישראל הן דמוקרטיות פרלמנטריות, אופי המערכות השלטוניות שלהן שונה. בניגוד להודו הפדרלית, כל ישראל מהווה מדינה אחת. עובדה זו מעניקה לה יתרונות מסוימים שאין להודו הפדרלית. ממשלת ישראל אינה כפופה לרשות מבצעת נוספת בעלת סמכויות חוקתיות ליצור מנגנונים חקיקתיים ומוסדיים לטיפול בביטחון וביטחון, כולל על ידי מאבק בטרור.

ביוני 2016 חוקקה ישראל חוק חדש שהרחיב את כוחה של המדינה להילחם בטרור ואת ההגדרות מהם ארגוני טרור ופעולות טרור.²² החוק הישראלי החדש נגד טרור הוא קיבוץ של רוב הוראות החוק הקיימות, בנוסף להחלפה של מספר תקנות הגנה מימי המנדט הבריטי. אף כי החוק החדש נועד לחזק את הממסד הביטחוני והמשפטי במאבקם בטרור, יישומו בפועל צפוי להיתקל בקשיים, במיוחד בכול הנוגע ל"איונים והבלמים הדרושים כדי להגן מפני הפרות בלתי סבירות של זכויות אדם של יחידים".²³

ביטחון סייבר

ישראל פיתחה מומחיות עולמית בתחום ביטחון הסייבר, כחלק מהמאבק בטרור ובאיומים מתעוררים אחרים. מאחר שמוסדות הממשל והצבא בישראל נמצאים תחת מתקפה מתמדת של טרור סייבר ופצחנים (האקרים) ג'האדיסטים, יצרו גופי המשטרה וסוכנויות המודיעין שלה ארכיטקטורה תקשורתית איתנה ומאובטחת, עם יכולות הגנה והתקפה בתחום ביטחון הסייבר. בצדק נאמר כי בישראל "מהפכת

Gurmeet Kanwal, "India's Counter Terrorism Policies are Mired in Systemic Weaknesses", Institute of Defence Studies and Analyses, May 14, 2012, http://www.idsa.in/idsacomments/IndiasCounterTerrorismPoliciesareMiredinSystemicWeaknesses_gkanwal_140512.

Jonathan Lis, "Knesset Passes Sweeping Anti-Terrorism Law", *Haaretz*, June 15, 2016, <http://www.haaretz.com/israel-news/1.725225>.

"The Counter Terrorism Law 5775-2015", State of Israel, Ministry of Justice, The Legal Counseling and Legislation Department (International Law), http://www.justice.gov.il/Units/InternationalAgreements/HumanRightsAndForeignRelations/Faq/CounterTerrorismLaw5775-2015_BackgroundDescriptionJune2016.pdf.

הסייבר היא המהפכה השלישית, אחרי החקלאות והתעשייה.²⁴ מדינות אחרות מאמצות את הגישה הישראלית במדיניות הסייבר הלאומית שלהן. לעומת זאת, הודו צריכה עדיין לפתח מנגנונים שיוכלו לתרגם את הניסיון הבינלאומי בתחום ביטחון הסייבר לדוקטרינה מתאימה לה. סוכנויות הביטחון והצבא של הודו חסרות תרבות של התמחות, ומומחי סייבר או מומחי לוחמת המידע ההודים אינם ממשיכים לעבוד בתחום ההתמחות שלהם לאחר תקופת שירותם המוגבלת בזמן. מפקדי הצבא והכוחות הצבאיים למחצה ממשיכים לפעול על פי התפיסה הכוללת לגבי תפקידיהם של קצינים, וגם כאשר קצינים מפתחים מידה מסוימת של התמחות בתחום הסייבר, מעברם לתפקידם הבא מקבל לרוב עדיפות על פני הישארותם בתפקידם הנוכחי ופיתוח מומחיות בו.²⁵

יכולות הסייבר של הודו מפגרות משמעותית אחרי השחקנים הגלובליים. "הפיקוח הרופף על החומרה שבה משתמשים גולשי האינטרנט ההודיים, וכן על המידע המועבר באמצעותם, [גורם לכך ש] מערך הביטחון הלאומי של הודו ניצב בפני משימה קשה כשהוא בא להתמודד עם מרחב הסייבר".²⁶ חוק טכנולוגיית המידע (IT) שנחקק בשנת 2000 נחשב כבר מזמן למיושן וזקוק לתיקון מקיף. מספר סוכנויות מופקדות על ניהול הרמות השונות של ביטחון הסייבר בהודו. סוגיות כמו חפיפת סמכויות בין ארגונים שונים, כפילות במאמצים או כשלים בתיאום פעולות במרחב הסייבר בין בעלי עניין שונים עדיין לא זכו לטיפול הולם.²⁷ אף שב-2013 גובשה מדיניות ביטחון סייבר לאומית בהודו וב-2014 מונה מתאם לאומי לביטחון סייבר, מערכת ביטחון הסייבר במדינה לא התקדמה מאז באופן משמעותי.²⁸ הודו מדורגת במקומות ה-96 וה-105 במהירות ההורדה וברוחב הפס הממוצע בהתאמה,²⁹ והיא נמצאת עדיין עשר שנים לפחות מאחורי ישראל ומדינות מפותחות אחרות בתחום ביטחון הסייבר.

John Reed, "Israel Cyber-Security Expertise Lures Growing Share of Investment", 24 *Financial Times*, January 12, 2016, <https://www.ft.com/content/dfa5c916-b90e-11e5-b151-8e15c9a029fb>.

Vivek Chadha, *Even If It Ain't Broke Yet, Do Fix It: Enhancing Effectiveness Through Military Change* (New Delhi: Pentagon Press, 2016), p. 129.

Arun Mohan Sukumar, "Upgrading India's Cyber Security Architecture", *Hindu*, 26 March 9, 2016.

Arun Mohan Sukumar and Col. R. K. Sharma, "The Cyber Command: Upgrading India's National Security Architecture", ORF Special Report 9 (New Delhi: Observer Research Foundation, March 2016).

Subimal Bhattacharjee, "Too Casual an Approach to Cyber Security", *Business Line*, 28 October 3, 2016.

Chittaranjan Tembhekar, "Demon in the Details: India has Low Cyber Security, Bandwidth", *Times of India*, December 22, 2016, <http://timesofindia.indiatimes>.

כפי שקורה בעולם כולו, מרחב הסייבר סיפק לארגונים אסלאמיסטיים וג'יהאדיסטיים בקשמיר פלטפורמה פסיכולוגית שבאמצעותה הם הצליחו להעביר מסרי תעמולה, אינדוקטרינציה וגיוס לקהלים הולכים וגדלים. השימוש הגובר באינטרנט ובטלפונים חכמים הוסיף דלק למדורה.³⁰ דוגמה מהזמן האחרון יכולה להסביר את הליקוי הרציני שיש להודו בהתמודדות עם חזית הסייבר: הדרכים שבהן השתמשו גורמי הביטחון והמודיעין של הודו בעת המהומות והאלימות שפרצו בקשמיר בעקבות חיסול מחבל ב־8 ביולי 2016, הוכיחו שיש עוד מקום רב לשיפור. במקום לפעול ביעילות נגד מתקפות הסייבר ששיגרו פעילים מקומיים ורשתות סייבר ג'יהאדיסטיות פקיסטניות, הגיבה ממשלת הודו בסגירת רשתות הטלפונים הסלולריים והקישוריות לאינטרנט בקשמיר. בכך היא שללה מגורמי הביטחון שלה עצמה גישה לרמזים חיוניים, למגמות ולמידע רלוונטיים במרחב הסייבר.

מניתוח פלטפורמות של רשתות חברתיות, כגון טוויטר, פייסבוק וווטסאפ, בשבוע שבין 8 ל־14 ביולי 2016, עולה כי מתוך מדגם של 126,000 תגובות, 45 אחוזים הגיעו ממיקומים גיאוגרפיים "לא ידועים", ארבעים אחוזים הגיעו ממיקומים בהודו, וכשמונה אחוזים הגיעו מפקיסטן.³¹ נתונים אלה לא מפתיעים, שכן כל עוד ממשלת הודו לא תפתח יכולות מתוחכמות לאיסוף מידע, ימשיכו פעילים מיליטנטיים לנצל פלטפורמות שונות של רשתות חברתיות כדי להסית לטרור.

מסקנות

מאמר זה בחן את התפיסה האסטרטגית של ישראל, תוך סקירה היסטורית קצרה של התמודדות צה"ל עם הסכסוך הערבי־ישראלי, וכן בחן את הנסיבות השונות שבהן פועלים הצבא הישראלי והצבא ההודי. מבחינת הישראלים, העימות האסימטרית עם הפלסטינים נסוב סביב ההכרה בזכותם לחיות במדינה יהודית ללא איום חיצוני. אותם פלסטינים הדוגלים בהתנגדות באמצעי טרור אלימים, כולל פיגועי התאבדות והתקפות טילים, כדרך להתגבר על חוסר הסימטריה, מקבעים עוד יותר את מנטליות המצור של ישראל.

המאמר השווה בין האסטרטגיות של הצבא ההודי ושל צה"ל, וזאת במטרה להראות את ההבדלים באופן שבו שני הצבאות מגיבים לטרור ולצורות אחרות

com/city/mumbai/demon-in-the-details-india-has-low-cyber-security-bandwidth/articleshow/56112036.cms.

Justin Rowlett, "How Smartphones are Shaping Kashmir's Insurgency", *BBC*, July 30 12, 2016, <http://www.bbc.com/news/world-asia-india-36771838>.

Himanshi Dhawan, "Pakistan May be Waging Proxy War in Cyberspace Too", *Times of India*, July 19, 2016, <http://timesofindia.indiatimes.com/india/Pakistan-may-be-waging-proxy-war-in-cyberspace-too/articleshow/53273657.cms>.

של לוחמה אסימטרית. חשוב להכיר בכך שתגובות צבאיות ללוחמה אסימטרית כרוכות בקשיים מוסריים, משפטיים ואסטרטגיים. ישראל מגיבה על מעשי טרור באופן יזום והתקפי, בעוד שהודו מעדיפה להישאר מתגוננת ותגובתית. פיגועי הטרור בהודו מתרחשים בשגרה מדאיגה, ובנסיבות הגיאורפולטיות הנוכחיות לא נראה שיש תקווה רבה לצמצם את איום הטרור הג'יהאדיסטי שם. בכול פעם שמתרחש פיגוע בהודו, מתעוררת זעקה להגיב בפעולת תגמול נגד המבצעים, אולם גישתה של הודו למלחמה בטרור נותרה, כאמור, הגנתית ובלתי יצירתית בעליל. אם הודו לא תשכיל להתגבר על האתגרים האסטרטגיים והגיאורפוליטיים שתוארו לעיל, צבאה יתקשה להתמודד עם הטרור בדרך שעושה זאת ישראל. יש צורך דחוף בגיבוש אמצעי מנע הודיים חדשים נגד התקפות טרור. למרות פעולות התגמול שצבא הודו ביצע לאחר הפיגוע באורי שבקשמיר, קשה לקבוע בוודאות שגישה תקיפה זו תמשיך להינקט על ידו גם להבא.